

Kapcsolattartás a szülőkkel – tanodai megközelítések

Márton Gábor

Hátrányos helyzetű gyermekekkel és fiatalokkal végzett munkám során volt lehetőségem megtapasztalni, mennyire nagy hatást gyakorolhat a motivációra és a viselkedésre az, hogy milyen a kapcsolat a szülőkkel. E tapasztalatot a neveléstudományi szakirodalomban számos empirikus kutatás is alátámasztja (l. *Castro és munkatársai*, 2015 áttekintését), ennek ellenére a hazai gyakorlat ezt mintha kevésbé ismerné fel (*Lannert és Szekszárdi*, 2015). A szülők és a pedagógusok megfelelő kommunikációja, együttműködése a hátrányos helyzetű tanulók esetében egyébként is nehezebb lehet az eltérő társadalmi háttérhez köthető különbségek miatt. Számos iskola esetében tapasztaltam, hogy a családdal nincs olyan élő, közvetlen kapcsolata az intézménynek, ami munkájukat segíthetné. A civilek által működtetett különböző oktatási hátránykompenzáló programokban e terület általában nagyobb hangsúlyt kap, a tanodákban a családok elérése, a szülők bevonása egyértelműen a kulcsfontosságú feladatok között szerepel (*Csovcsics*, 2016 jelen kötet; *Fejes*, 2014; *Németh*, 2009).

Írásomban azt vizsgálom, mi történik eltérően a tanodákban és az általános iskolákban. Milyen okok miatt nincs gyakran aktív kapcsolata az iskoláknak a hátrányos helyzetű tanulók szüleivel, és milyen módon próbálják bevonni a tanodák a szülőket. Mindezt tanoda jellegű programokban dolgozó szakemberek nézőpontjára és tapasztalataira támaszkodva kívánom feltárni. E szakemberek a hátrányos helyzetű gyermekekkel és fiatalokkal, szüleikkel és az iskolával is kapcsolatban állnak. Ez a „határterületen” történő elhelyezkedés adhatja látásmódjuk különlegességét és széles spektrumát. A vizsgálat során az ország eltérő régióban tevékenykedő, tanoda típusú kezdeményezések szakembereivel (7 fő) készítettem interjút.

A tanodás szakemberek tapasztalata közelebb vihet a nem megfelelő iskola-szülő kapcsolat mögött álló okok megértéséhez, valamint néhány megfelelő stratégia azonosításához, hiszen e kezdeményezések keretei között vélhetően változatos technikákat alkalmaznak annak érdekében, hogy bizalmi kapcsolatot alakítsanak ki a szülőkkel. A hazai szakirodalom eddig nem tárta fel e kezdeményezés tapasztalatait, miközben ezek akár az iskolák, akár további oktatási hátránykompenzáló kezdeményezések számára kínálhatnak fogódzókat.

Az interjúk elemzésekor először az iskola és a hátrányos helyzetű szülők kapcsolatára vonatkozó eredményeket ismertetem, mindkét fél esetében feltárva a lehetséges okokat. Ezt követően a tanodák által alkalmazott gyakorlatokat mutatom be, végül felvázolok egy lehetséges módszertant a szülők és a pedagógusok kapcsolat-tartásában.

A kutatás részletei

Kutatásom során abból a feltételezésből indultam ki, hogy a nem formális oktatási rendszerhez kötődő, tanoda típusú kezdeményezésekben dolgozó szakemberek rálátással bírnak a hátrányos helyzetű szülők és az iskola kapcsolatára, és az iskolai pedagógusoktól eltérő szemléletmódot képviselnek. Emellett e kezdeményezésekben nagy hangsúlyt fektetnek a szülőkkel való hatékony kapcsolat kiépítésére. Ennek keretében rendszeresen végeznek informális keretek között kapcsolattartást a szülőkkel, járnak családlátogatásra, szerveznek közösségi programokat, tartanak fogadóórát és beszélnek személyesen vagy telefonon a szülőkkel (Németh, 2009). Emellett – a jó gyakorlatoknak köszönhetően – megoldásaik mintául szolgálhatnak az iskolák számára a hatékony kapcsolat kiépítésére.

A kutatásban való együttműködésre tanoda típusú kezdeményezések szakembereit kértem fel, elsősorban TÁMOP 3.3.9.A-12/2 pályázati forrásból működő tanodák munkatársait. Hét szakemberrel készítettem félig strukturált interjút. A kiválasztásban szerepet játszott a személyes ismertség, illetve az is fontos szempont volt, hogy ezen szakemberek mindannyian olyan intézményben dolgoznak, melyek rendelkeznek olyan programelemekkel, amelyek kifejezetten a szülők bevonását szolgálják. A megkérdezett szakemberek közül hat fő rendelkezik pedagógus végzettséggel, míg egy fő szociális munkás. A megkérdezettek többsége hasonló munkakörben korábban tapasztalatokat szerzett szülőkkel való kapcsolattartásban (gyermekvédelmi, gyermekjóléti szolgálatnál).

A szülők és az iskola

Az oktatási intézmény kapcsolatfelvételi jellemzői

Az iskolák kapcsolata változó képet mutat a hátrányos helyzetű szülőkkel. Az interjúk elemzése során alapvetően három csoportba soroltam az iskolák kapcsolati formáját: adminisztratív, félig nyitott és nyitott. Az adminisztratív esetében az oktatási intézmény kizárólag adminisztráció miatt keresi fel a szülőket. Ennek módját leginkább az ellenőrzőbe, illetve az üzenőfüzetbe írt felszólítások, közlések jelentik. Ebbe a kategóriába sorolom azt a kapcsolatfelvételi módot is, amikor az oktatási intézmény a tanodán keresztül próbál meg kapcsolatot kialakítani a szülőkkel. Ennek a formának a hatékonysága csekély, teljesen hiányzik belőle a személyes interakció. Ebben az esetben komoly problémát jelent az is, hogy a szülők iskolai végzettsége alacsony, az írásbeliséggel szemben előítéleteik vannak, extrém esetben nem is tudják elolvasni.

„Adminisztratív, kizárólag ilyet.” „Üzenetek, ellenőrzőkön keresztül, igen. A csatorna az ellenőrző, mondjuk, semmi más nincsen.” „Semmilyen, 0. Ezt elismerik az iskolában dolgozók is, ők is 0-nak látják a hatékonyságát...” (2. sz. interjúalany)

„...csak telefonálnak vagy üzennek vagy telefonálnak vagy beírnak az üzenőfüzetbe, vagy rajtunk keresztül próbálnak meg üzenni. A személyes kapcsolat nagyon eltűnően van ezzel az iskolával.” (4. sz. interjúalany)

„Szerintem ezek kényszerkapcsolatok.” (6. sz. interjúalany)

„...én azt gondolom, hogy nem nagyon keresgélnek, tehát adnak maximum egy jelzést a gyerekjóléti szolgálat felé, hogyha nem jár a gyerek iskolába és maximum így ennyi, vagy felém igen.” (7. sz. interjúalany)

A félig nyitott kapcsolatfelvétel esetén az iskola nemcsak írásbeli üzenetek révén igyekszik a kapcsolatot felvenni a hátrányos helyzetű szülőkkel, hanem személyes interakció is épül a kapcsolatba. Azonban ez a személyes interakció két végpontot mutat. Az oktatási intézmény kimegy családlátogatásra a szülőkhöz vagy szülői értekezleteken, illetve behíváson találkoznak velük az iskolában. A családlátogatásokat az oktatási intézmény a gyerekek könnyebb osztályváltásának, leendő beiskolázásának megkönnyítésére használja, illetve a gyermekkel felmerülő problémák megbeszélésére. Az oktatási intézmény területén zajló interakciók esetében (szülői értekezlet, szülő behívása) a szülő számonkérése, „dorgálása” zajlik. Tehát azt láthatjuk, hogy a személyes kapcsolat jellege lehet támogató, illetve bíráló, de itt már mindenképpen megjelenik a személyesség. E kapcsolatok ritkán történnek meg és rövid ideig tartanak (évente 1–2 családlátogatás).

„...tanévente 1-2 alkalommal kijönnek és nem mindig csak akkor, ha probléma van a gyerekekkel. Kijönnek az elsős tanárok év elején, kik lesznek az osztályába, és kijönnek családlátogatásra...” (4. sz. interjúalany)

„...akkor jönnek el, ha a tanár külön valahogy behívhatja őket, de akkor sem szívesen, hiszen lecseszést kapnak a gyerekek miatt.” (6. sz. interjúalany)

A nyitott iskola esetében azzal egészül ki a családlátogatás, illetve az oktatási intézményben történő személyes találkozás, hogy a családok számára családi rendezvényeket szerveznek kifejezetten a szülők számára. Ebben az esetben nem a szülők számonkérése történik, hanem egy kötetlen beszélgetés. Ez a kapcsolat rendszeresebb, mint a félig nyitott esetében, és az interakciók is tovább tartanak.

Az interjúalanyok válaszaiból kirajzolódó kép szerint az adminisztratív iskolák vannak túlsúlyban, nyitott iskolából csak egyről számoltak be. A félig nyitottaknál inkább jellemző a problémák esetén megjelenő családlátogatás és a szülők felelőségre vonása az iskolában.

„Rendszeresen kijárnak családot látogatni, családi napokat és fesztiválokat szerveznek. De sok helyi rendezvényük is van, például helyi projektnapot tartanak Gilvánfalván. De a legjellemzőbb az, hogy az iskola területén belül tartanak foglalkozásokat, kifejezetten családok részére, szülők részére.” (1. sz. interjúalany)

A személyes kapcsolatfelvétel hiányának több oka is lehet. A szakemberek szerint van egy objektív ok, a finanszírozás kérdése. Azon iskolák közül, melyekről szó volt, négy nem azon a településen található, ahol a tanoda működik, a többi esetben a város másik részében, így itt anyagilag problémás az eljutás, mert az iskola nem tudja biztosítani az ehhez szükséges anyagi fedezetet. A családlátogatások és a személyes környezet felkeresése ellen hat a szakemberek szerint a pedagógusokra vonatkozó azon rendelet is, miszerint 32 órát kell az oktatási intézményben tölteniük.¹

Az objektív okok mellett megjelennek szubjektív okok is. A pedagógusokban van egyfajta félelem, mert nem rendelkeznek azokkal a kompetenciákkal, melyek segítségével egy más szociokulturális közegben hatékonyan tudják felvenni a kapcsolatot, valamint ismeretlen számukra ez a társadalmi réteg, ami félelmet szül bennük.

„Van ez a pénzügyi oka, tehát egyszerűen nem fizetik ki az útiköltségét...” (2. sz. interjúalany)

„Ez ellen hat a 32 órás iskolában levési kötelezettség...” (2. sz. interjúalany)

„nem rendelkezik azokkal a kompetenciákkal, ismeretekkel, hogy egy másfajta szociokulturális közegben élőkkel a kapcsolatot ki tudja alakítani. Mivel ez nincs, van benne egy félelem és ez a félelem a forrása nagyon sokszor ezeknek az elhárításoknak. Félnék és legfőképpen az ismeretlentől. Amiről nincs tapasztalat, attól az ember jobban fél.” (2. sz. interjúalany)

„Azt hiszem, van egy túlzott félelem, hogy vajon mi történhetne ott.” (3. sz. interjúalany)

„...nincs olyan szakember, aki meg tudná ezt csinálni.” (7. sz. interjúalany)

Fontos szempont, hogy a szülő és az iskola akkor találkozik az esetek többségében, amikor konfliktus van. Egy konfliktusos helyzet korábbi bizalmi kapcsolat nélkül rányomja a bélyegét a kapcsolatra, így az indulatok fognak dominálni.

Két szakember egészen szélsőséges véleményt fogalmazott meg az okokról, szerintük a kapcsolat hiányának az is oka, hogy az elitnek (nem szegénységben élők), akik az iskolára is befolyással bírnak, nem érdeke a jó kapcsolat kialakítása, mert a hátrányos helyzetű társadalmi csoport jelent társadalmi aktivitási tényezőt, és nem szeretnék, ha a hátrányos, illetve halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek az ő gyermekeikkel járnának egy osztályba. Ezt azzal indokolták, hogy az elit

1 A 326/2013. (VIII. 30.) Korm. rendelet a pedagógusok előmeneteli rendszeréről és a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény köznevelési intézményekben történő végrehajtásáról 17. § (1) 11. pontja azt fogalmazza meg, hogy a pedagógus számára a kötött munkaidőnek neveléssel, oktatással nem lekötött részében foglalkozhat szülőkkel való kapcsolattartással, bár ennek formájáról nem rendelkezik.

számára szükséges tagozatos osztály kivitelezésére rendelkezésre áll a humán erőforrás és az anyagi forrás is, míg a sokkal kevesebb költséget és humán erőforrást igénylő családi kapcsolatok kialakítása nem történik meg.

„Ennek az oka, hogy az iskola mindig számonkérő szerepben van, hogy mit miért, mit csinál rosszul a gyerek és nagyon sokszor nem abban a szerepben van...” (3. sz. interjúalany)

„És akkor már megint úgy találkoztak a tanárral, hogy konfliktusa van.” (4. sz. interjúalany)

„... valójában az elitnek, a középosztálybeli elitnek sem számít, hogy legyen egy működő kapcsolat az iskola és a hátrányos helyzetű szülőkkel, mert a hangjuk az nem...nem... mindegy mit mondanak.” (2. sz. interjúalany)

„...amíg az elitnek a gyerekeit és iskoláit nem érinti.” (5. sz. interjúalany)

Tehát az okok között a törvényi szabályozást említik, ami nem biztosít pénzügyi forrást és (a szakemberek téves megítélése szerint) munkaidőt. Az iskolai kapcsolatban meghatározó a konfliktusos jelleg, illetve a pedagógusok nem rendelkeznek megfelelő kompetenciákkal a jó kapcsolat kialakításához, illetve az iskola megfelelő szakembereket (szociális munkás) nem alkalmaz.

A hátrányos helyzetű szülők kapcsolatfelvételi jellemzői

Szinte egységes a szakemberek véleménye abban, hogy a szülők kapcsolatfelvétele vagy semmilyen, vagy reaktív. Utóbbi esetben jellemző, hogy csak akkor lépnek kapcsolatba az iskolával, amikor már történt valamilyen konfliktus, amikor úgy érzi, támadás érte gyermekét, így számonkérően, olykor támadóan lépnek fel az iskolával szemben.

„Ilyen proaktív jellegű dolgról nem nagyon tudok, inkább reaktív. Például, ha a gyerekkel történik valami vagy az iskolával.” (1. sz. interjúalany)

„Ők se gondolják, hogy feladatuk...” (2. sz. interjúalany)

„A szülők is sokszor majdnem mindig csak akkor mennek be, amikor már probléma van. Nyilván meg akarja védeni a fiát vagy a lányát, és lehet, hogy egy kicsit ingerültebben és támadóbban lép fel...” (4. sz. interjúalany)

„Az én tapasztalatom az, hogy egyáltalán nem. A szülők nem keresik az iskolát.” (7. sz. interjúalany)

A szülők kapcsolati aktivitása csekély, amennyiben mégis megtörténik a kezdeményezés, minden esetben egy konfliktus húzódik meg a háttérben, a szülő agresszíven, feldúltan érkezik az iskolába azzal a szándékkal, hogy megvédje a vélt vagy valós támadást a gyermeke ellen. Az aktivitás hiányát több okra vezethetjük

vissza. Az objektív okok között szerepel a pénzügyi nehézség. A szülők anyagi helyzetük miatt nem tudnak eljutni az iskolába, mert vagy másik településen van, vagy a város egy másik részében. Előbbi esetben ezt tovább nehezíti a közlekedés nehézsége (ritkán járnak a buszok). Az okok között található a kiszolgáltatottság érzése, mert szinte minden faluban hosszú ideje tartó munkanélküliség van jelen, így nem jutottak anyagi forrásokhoz, nem érzik, hogy bármire befolyással tudnak lenni, így az oktatási intézménnyel való kapcsolatra sem, nem tudják, milyen cselekvő helyzetben lenni.

Emellett a szülőknél is megjelenik a félelem érzése. Félelem attól, hogy rosszat mondanak a gyerekükre, megalázzák őket, másrészt félelem a lenézéstől, kirekesztéstől származásuk vagy ruházatuk miatt. Harmadrészt a félelmet táplálja az, hogy nem érti meg, amit a pedagógus mond neki, hiszen más kommunikációs eszközöket használ a két fél. Korábbi iskolai tapasztalataik szintén a kapcsolat felvétele ellen szólnak, mivel saját tapasztalatokkal rendelkeznek az iskoláról, emlékeznek rá, hogyan bántak velük a tanárok, úgy érzik, most is ugyanarra számíthatnak közülük, illetve az iskola számukra a kudarcok helye volt. Szocializációjuk során nem tanulták meg, melyek a feladataik az iskolával való kapcsolat kialakításában és nem is tudják, ez miért lenne fontos. Az a lakóközeg, melyben élnek, az iskola számára abnormális viselkedési formákat erősít meg. A szülők nincsenek tisztában az oktatás fontosságával, mivel úgy gondolkodnak, hogy ők is megoldották az életüket alacsony iskolai végzettséggel, ezért nem is látják, miért kellene nekik tenni ebben az ügyben.

„A szegénység, a nélkülözés olyan fokára jutottak, hogy... tehát soha nem voltak cselekvő helyzetben.” (1. sz. interjúalany)

„Talán a legerősebb a félelem. A félelem attól, hogy rosszat mondanak a gyerekről, az ő legszentebb, számukra legfontosabb dologról, félnek attól, hogy kinevetik őket, félnek attól, hogy nem olyan a ruhájuk, amilyennek kéne lenni, és félnek attól, hogy nem értik azokat a mondatokat, amiket hallanak. Hát minek menjek én oda, mikor nem értem, mit mond. És tényleg nem érti, mit mond, mert teljesen más nyelven szólal meg a tanár és teljesen más nyelven hallgatja meg a szülő.” (2. sz. interjúalany)

„...neki nagyon nagy problémát jelentett, hogy bemenjen az iskolába, még akkor is, ha írtak neki vagy felszólították, mert megmondták nekem, hogy a tömegközlekedést neki meg kell gondolni, mert bérlet nincs, hogy ilyenre kiad-e pénzt. Minél messzebb van az iskola, annál nagyobb gond a kapcsolattartás.” (5. sz. interjúalany)

„Azt mondom, hogy elégük volt, tudják, hogy viselkedtek velük. Mit várhatnak, most is ugyanazt csinálják, ne adj’ isten, megütik a gyereket vagy éppen lecigányozza a gyereket, minek menjen be csak úgy, hogy mi újság. Nem nagyon volt sikerélménye az iskolában...” (4. sz. interjúalany)

„Nagyon sokan megfogalmazták közülük azt, hogy úgy gondolnak vissza az iskolára, hogy az iskolában kudarcok érték őket és a kudarcok mellett nagyon ritkán kaptak ösztönzést, vagy dicséretet.” (5. sz. interjúalany)

„...azért nem történt meg az ehhez való szocializálás, tehát soha senki nem segített abban nekik, hogy ez a feladatuk. Én, amikor szülővé váltam, nem a kisujjamból szoptam ki, hogy tartanom kell a kapcsolatot az iskolával, hanem láttam a szüleimen vagy a társadalom ezt nyomja rám.” (2. sz. interjúalany)

„Tehát nem látják, hogy van értelme annak, hogy tanulni. Valahogy úgyis elvégzik, mert elvégzik, de ezen felül nincs motiváció és nincs érdeklődés, hogy a tanulással igenis tudja mire vinni, legalábbis sok szülőnél ez a tapasztalat.” (4. sz. interjúalany)

„Neki sincs magas iskolai végzettsége, nem érzi ennek a hiányát. Nem látja azt, hogy mi lehetne.” (6. sz. interjúalany)

Amint megfigyelhető, a szülők inaktivitása sokféle okra vezethető vissza, de talán három nagy csoportra oszthatom. Első csoportba kerülnek a pénzügyi okok, jelen esetben ez azt jelenti, hogy nincs megfelelő anyagi forrása az iskolába való eljutásra. A második csoportba a szocializációs okok tartoznak, ezek következtében a szülő nem tanulta meg, hogyan lehet jól kapcsolatot ápolni az oktatási intézménnyel, nem tanulta meg a pedagógusok által elvárt kommunikációs formákat. A harmadik csoportot azok a saját élmények jelentik, amelyek az iskolához köthetők, ezek félelmet generálnak és a kudarcokat juttatják eszükbe.

A szülők és a tanoda

A dolgozat ezen részében bemutatom azokat a stratégiákat, amelyeket a tanoda szakemberei használnak. Ezen módszerek egyrészt reagálnak azokra az okokra, amelyek miatt a hátrányos helyzetű szülők nem alakítanak ki hatékony együttműködést az oktatási intézményekkel, másrészt lehetőséget adnak az oktatási intézményeknek is arra vonatkozóan, milyen módszereket hogyan érdemes használni és egyben egy lehetséges módszertanként is funkcionálhatnak.

Családlátogatás

A szakemberek az egyik legfontosabb elemként fogalmazták meg a családlátogatást, hiszen ennek hatására ismerik meg azt a lakókörnyezetet, ahonnan az a gyermek jön, akivel foglalkozni fognak. A családlátogatás alkalmával lehetőségük van érzékelni a családban zajló folyamatokat. Ez nem csak a lakókörülmények és a családon belüli viszonyok felmérésének a lehetősége, hanem annak is, hogy a szülőt meghívják a tanoda életébe, biztosítsák arról, hogy bármikor bejöhet és őt is szívesen támogatják bármiben.

A családlátogatás gyakoriságát firtató kérdésemre eltérő válaszok születtek, a

minimálisnak a félévente egy alkalmat jelölték meg, míg a maximumot a havi egy alkalom jelentette (ezt felülírhatja, ha olyan esemény történik, ami szükségessé teszi a családlátogatást). Ez segít csökkenteni az előítéleteket a két eltérő társadalmi csoportból származó ember között, illetve a tanodás szakember képes megérteni a családból hozott mintákat, feltérképezni a környezetet, ezáltal személyre szabottan reagálni munkája során. A szülők megtapasztalják az elfogadást, amit az oktatási intézményekben sok esetben nem, nem konfliktusos helyzetben találkoznak először, valamint meghívást is kap olyan helyre, ahol nem számon kérni akarják. A kérdések hatására azt érzi, meghallgatják, fontos a másik fél számára.

„Ekkor lényegében egyetlen célom van, hogy eltiüntessem az előítéleteket, a sztereotípiákat, amiket a hivatalról meg a tanárokról gondolnak a családok. Én első látogatáson szóba sem szoktam hozni az iskolát. A legfőbb cél az, hogy azt érezze a szülő, hogy egyenrangú partnerek vagyunk és én az ő gyerekeit értéknek tekintem. Ha sikerül úgy távoznom, hogy ezt elértem, akkor tapasztalatom szerint 90%-ban mindenben együttműködik a szülő. Amikor belépek, az első az, hogy bármivel kínálnak, el kell fogadni, ha nem kínálnak semmivel, akkor kérek vizet, mutatva, hogy nem irtózom a helytől. Utána pedig törekedni a nyitott kérdésekre és a hallgatásra: hogy vannak? hogy érzik magukat? milyen a munka? és a kulcsszó a hallgatás. Hadd sírják el a világ panaszát. Másodszor már az énközlést is elbírja a kapcsolat, ha éppen van valami olyan, mert szeretném, ha a gyerekről megtudnának. Ha helyzet van, akkor az van bennem, hogy feltárni, kimondatni a szülővel megoldási utakat, vagy eljuttatni a szülőt oda, hogy helyzet van. Ez egy kvázi segítő beszélgetés.” (2. sz. interjúalany)

Közös rendezvények a szülőkkel a tanoda helyszínén

Ezen rendezvények apropóját többségében a nagyobb ünnepek adják (karácsony, farsang, húsvét stb.), melyek keretében a szülők a tanoda helyszínén informális keretek között találkoznak a tanoda munkatársaival. Fontos elem ezeken az alkalmakon, hogy együtt vannak a szülők és a gyerekek, valamint az is meghatározó, hogy valami „kézzelfogható” minden esetben van ezeken az alkalmakon (karácsonyi ajándék, étel, kávé, tea stb.), aminek hatására nagyobb kedvvel jönnek el a szülők. A rendezvények célja, hogy ekkor van lehetőség beszélgetni a szülővel, feltárni a családban zajló nehézségeket, segítséget nyújtani, hogyan támogathatná még a gyermekét. Elsődleges cél bemutatni a szülőnek azt, hogy a gyermeke biztonságos helyen van. Fontos megjegyezni, hogy a szülő személyes jelenlétére számító programoknál a tanodák esetében nem jelent gondot az utazás, mert a tanodák helyben vannak vagy finanszírozni tudják alkalmanként a szülők utazását.

„A tanodában ezt úgy szoktuk átlendíteni, hogy mindig van szülői program és ha oda eljön, akkor már mindenről lehet beszélni, semmiből nem tart előkészülni (tea, kávé, nappolyi) és közben mindenről lehet beszélgetni, arról is, hogy a gyerek milyen volt és mivel lehetne neki jobban segíteni, ha hiányzott, miért nem volt ott.” (3. sz. interjúalany)

„... csomó olyan információt megtudtunk a falu életéről, egyes emberekről, amelyek hasznosak voltak. Nem direkt információk, hanem ezek ilyen... informális beszélgetések voltak. Volt kávé, sütemény... a szülők úgy érezték, hogy vendégül vannak látva. Itt is én azt gondolom, hogy a találkozás, a kapcsolatfelvétel a cél. Az, hogy a szülő érezhesse, láthassa, azt, hogy a gyereke milyen helyre megy. Hogy a gyereke biztonságban van. Ez inkább segít, mint támad.” (1. sz. interjúalany)

Közös rendezvények a szülőkkel külső helyszínen

Ezen programok kétféle célt szolgálnak, egyrészt a bizalmi kapcsolat megerősítést, ahol a szülővel informális kapcsolatot lehet kialakítani, lehetőséget adva a későbbi konfliktusok megtárgyalására (pl. sport). A programok motivációt is adnak a szülőknek az iskola fontosságát illetően, ezáltal fontosabbnak tartják a gyerekeik iskoláztatását is. Fontos ezekben az esetekben a kézzelfoghatóság, hogy megtapasztalják saját maguk, milyen a továbbtanulás eredménye (pl. egyetemlátogatás).

„...a sport nagyon sokat tud segíteni a hétköznapiaknak a stresszlevezetés és a kikapcsolódás szempontjából. Meg a csapatsport olyan közösségi élmény, ami közösségépítő jelleggel tud bírni, ha az egy csapat.” (4. sz. interjúalany)

„...ők még sosem láttak ekkora iskolát, ennyi fiataalt, hogy mit lehet ott tanulni, mit lehet itt csinálni, mennyire fontos ez, hogy a gyerekére hatással lesz, abban biztos vagyok.” (3. sz. interjúalany)

Szülői kompetenciákat támogató klubok

Az általam vizsgált tanoda típusú kezdeményezések esetén két esetben egy nagyon rövid (három délelőtti) tréning volt, míg egy esetben egy kilenc hónapos Meséd-projekt valósult meg. A rövid tréningek esetében egyik alkalommal az önismeret fejlesztésén volt a hangsúly, amit szituációs játékokkal értek el. A másik rövid tréning célja a szülők életének menedzselésének segítése volt, ahol prioritizáltak a kiadásokat, ezeket átbeszélték, recepteket tanultak olcsón elkészíthető ételekről. Alapvető változásokat egyik esetben sem értek el, az eredmény az volt, hogy a szülők ezeken az alkalmakon feltöltődtek, kiszakadtak a nyomorból egy időre. Ennek köszönhetően nagyobb bizalommal fordultak problémáik megoldásában a tanodai munkatársakhoz, az így kialakult kapcsolat lehetővé tette a hatékony segítséget. Ebben az esetben fontos volt, hogy a tanodás szakember jutalmat adott azoknak, akik eljöttek ezekre a tréningekre (kirándulás, és ebben az esetben is volt minden alkalommal valamilyen ennilaló).

A Meséd-projekt keretében a szülők bevonására elmondták, hogy a gyerek számára kitörési lehetőséget csak az adhat, ha tanul, leérettsgizik, ennek segítségével könyveket kell olvasnia. Azt, hogy a könyveket nem tudják megvásárol-

ni, azzal oldották meg, hogy a foglalkozásokon ajándékba kapták azt a könyvet, amit olvastak a szülők. A foglalkozás elején egy felvezető beszélgetés volt, majd hangosan olvasták fel a szöveget és megbeszélték, kinek mi jutott eszébe róla és megbeszélték a mese által kiváltott problémákat is. Majd a következő részben a szülőket megtanították arra, mi mindenre lehet még használni a könyvet (színek tanulása, számok, állatok, növények stb.). Számukra nemcsak a gyerekek miatt volt fontos, hanem azt fogalmazták meg, hogy nekik is kikapcsolódást jelent, megszabadulnak a feszültségtől, tartoznak valahová, nem kizárólag az egész napi mosogatásban, főzésben kell részt venniük. Ha nyugodtak, akkor a gyerekek is nyugodtabbak lesznek és kiegyensúlyozottabbak, ami az iskolai sikerességhez is hozzájárul. A beszélgetések hatására az anyákban elindult a továbbtanulás gondolata, több nő is leérettségizett a programnak köszönhetően. Ezen nők egy része nem a szegregált iskolába íratta gyerekeit. A projekt hatására az együtt töltött idő alatt a szülők megtanulták a középosztály által elvárt kommunikációs formákat is, így nagyobb önbizalommal mentek az iskolába. A program 2. szakaszában az írás került előtérbe, míg a harmadik részben szituációs játékokkal fejlesztették a szülők kommunikációját.

Szülők bevonása tanodai pedagógiai programba

A szülők tanodai pedagógiai programba való bevonása fontos elem, ami a szülők tudását szeretné értéké tenni, megelőzni ezáltal a kisebbségi érzést, ami az alacsony iskolázottságból is fakad. Amennyiben sikerül állandó alkalmazottként beépíteni, ennek keretében elsajátítja azon kommunikációs formákat, amelyekkel könnyebben képes kommunikálni az iskolában a pedagógussal, illetve a tanoda számára a helyi ember nagyobb hatékonysággal képes felkeresni a családokat.

„Én azt tudom mondani neki, hogy ez fantasztikus, mesélsz róla a gyerekeknek, ez annyira érdekes, hogy mindjárt fel is veszem, mert olyanokat tud a településről, ami egy érték. Ha ez működik, akkor egyrészt felértékelődik a tudása a gyerekközösségben is, a többi szülő előtt is, és ő maga is gondolhatja, hogy a gyerekek jobb lesz. Szépen vissza lehet ezt kapcsolni.” (3. sz. interjúalany)

Záró gondolatok

Kutatásom célja az volt, hogy megvizsgáljam az oktatási intézmények és a hátrányos helyzetű szülők kapcsolatát, illetve jó gyakorlatokat gyűjtsék olyan szakemberek nézőpontján keresztül, akik hátrányos helyzetű gyermekekkel és fiatalokkal végeznek pedagógiai munkát tanoda jellegű kezdeményezések keretei között. A módszereik részben egyeznek (családlátogatás, szülőknek tartott programok), de ezek sűrűsége és a felhasználás módja eltérő. Emellett speciálisan a szülők kompetenciáit fejlesztő foglalkozásokra is találtam példákat.

A tanoda típusú kezdeményezések a szülőkkel való kapcsolatban magasabb minőségű szolgáltatást nyújtanak. A tanodák az összes olyan nehézségre reagálnak, amelyek miatt a hátrányos helyzetű szülők nem tudnak hatékony kapcsolatot kialakítani az iskolával. A tanoda típusú kezdeményezések programjai hosszú távon vannak jelen az adott településeken (a számukra rendelkezésre álló források felhasználásáig), és ezen idő alatt rendszeres és mélyebb kapcsolatot ápolnak a hátrányos helyzetű szülőkkel. Héderné (2014) arra a következtetésre jutott, hogy a szociális esetmunka minőségileg más az igénybevevők etnikai helyzete alapján. A roma ügyfelek csökkentett idejű, bürokratikus szolgáltatásokban részesülnek. Azt gondolom, nem alaptalan hasonlóságot feltételezni az oktatási intézmények esetében is, mint láthattuk, rövid ideig tart kapcsolatot a hátrányos helyzetű szülőkkel, ami inkább bürokratikus kommunikációra szorul, míg a tanodai szakemberek hosszú távú, személyes együttműködést tartanak fenn a hátrányos helyzetű szülőkkel.

Irodalom

- Castro, M., Exposito-Casas, E., Lopez-Martin, E., Lizasoain, L., Navarro-Asencio, E. és Gaviria, J. L. (2015): Parental involvement on student academic achievement: A meta-analysis. *Educational Research Review*, 14. 33–46.
- Csovcics Erika (2016): Közös gyerekünk. A tanoda és iskola együttműködése. In: Fejes József Balázs, Lencse Máté és Szűcs Norbert (szerk.): *Mire jó a tanoda? A TanodaPlatform keretében összegyűjtött innovációk, kutatások, történetek*. Motiváció Oktatási Egyesület, Szeged. 27–32.
- Fejes József Balázs (2014): Mire jó a tanoda? *Esély*, 26. 4. sz. 29–56.
- Héderné Berta Edina (2014): A cigány családoknak nyújtott személyes szolgáltatások jellegzetességei. *Esély*, 26. 1. sz. 64–79.
- Lannert Judit és Szekszárdi Júlia (2015): Miért nem érti egymást szülő és pedagógus? *Iskolakultúra*, 25. 1. sz. 15–34.
- Németh Szilvia (2009, szerk.): *A tanoda-típusú intézmények működésének, tevékenységének elemzése. Kutatási beszámoló*. Táarki – Tudok. Tudásmenzsment és Oktatáskutató Központ Zrt., Budapest.